

OCAK HEKİMİ İÇİN REHBERLİK DENEMELERİ

Hazırlayan : **Dr. Servet ÖZGÜR**
Halk Sağlığı Uzmanı

Tam Gün Yasası'nın kesinlik kazandığı ve sağlık ocaklarının doktor açığının kapatılmaya başlandığı şu sıralarda hizmetin iyi sunulabilmesi, dolayısıyla sistemin kökleşmesi için ocaklardaki ekibin ve özellikle bu ekibin şefi olan doktorun hizmete adaptasyonu için eğitim açığının kapatılmasının şart olduğu işin içinde olanlarca bilinmektedir. 5 yıldır aynı tip bir hizmette ve hem de bir eğitim ve araştırma bölgesinde çalışan bir hekim olarak yeni ocak hekimi olan ya da olacak meslektaşlarıma işi nasıl ele almaları gerektiğini, ocaklarda olması gereken formlara dayanarak ve kendi deneyimlerimle biraz canlılık katarak açıklamaya çalışacağım. Umarım ki yararım dokunur.

BÖLÜM I: NÜFUS TESPİTİ

Her türlü sağlık hizmetini planlayıp uygulayabilmek için bölgenizin nüfusunu saptayıp, hizmete gereksinimi olan grupları (yaş, cins, mahalle, köy, eğitim v.s.) sayısal olarak ortaya koyabilmek gereklidir. Bu saptama için sağlık ocaklarında T.C. SSYB'nin Form 001'i, yani Ev Halkı Tespit Fişi vardır. Ocakların temel kayıdır. Mutlaka doğru doldurulmalıdır.

Yeni kurulan sağlık ocaklarında şöyle doldurulmalıdır. Sağlık ocağının tüm personeli (doktor, hemşire, sağlık memuru, çevre sağlığı teknisyeni, tıbbî sekreter) tespitle görevlidir. Ekibin bütün elemanlarına nasıl bir soruşturma ile bu işi yapılabileceği öğretilmelidir. Sonra ekip 20-25 evin tespitini birlikte yapar ve görülen hatalar düzeltilir. Tespit yapılırken nüfus kâğıdı pek büyük yarar sağlamaya bilir. Örneğin Yurttaşlık Yasası'nda aile «bir kaptan yemek yiyen kişilerin tümü» olarak ele alınmıştır. Evli olmak medenî nikâhın nüfus kâğıdına işlenmesiyle geçerlik kazanır. Doğan çocuğa nüfusa kaydedilmişse nüfus kâğıdı verilir. Ülkemizde dinî nikâh da geçerlidir. Doğan çocuğa çok sonra nüfus kâğıdı çıkarılır. Bazen de ölen çocuğun nüfus kâğıdı, cinsiyeti tutuyorsa, ondan sonra doğan çocuk için kullanılabilir. Onun için, eğer doğru bilgi elde etmek istiyorsak, nüfus kâğıdını sorunu çözecek bir veri olarak kabul edemeyiz. İkili evlenmelerde resmi nikâhsız kadından olan çocuklar da, resmî nikâhlı kadın üzerine kaydedilir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle resmîyeti az bir tespit yapılmalı, aileye bu tespitin hizmetten yararlanma için yapıldığı, başka bir amacı olmadığı açıklanarak doğru bilgi elde edilmeye çalışılmalıdır. Özellikle kadınların yaşları saptanırken örnek olaylar — o yöre için, örneğin Varto depremi olduğunda okula gidiyor muydun gibi — ortaya konarak yaş saptamaya gidilmelidir. İnsanların yüzlerine bakarak yaşlarını saptamak yanlış sonuçlar verebilir. Çocuklarının yaşları sorularak tahmini yaş ortaya çıkarılabilir.

Üzerinde durulan nokta, muhtarlık ve nüfus kayıtlarının Form 001'de rahatlıkla kullanılamaz olmasıdır. Yerinde ve ev ev gezilmeden, kişiler teker teker görülmeden ve kişilerle konuşulmadan bu fişlerin doğru doldurulması olanağı yoktur.

Yapılan eğitimin sonunda konunun önemini ve tespitini hangi esaslara göre yapılacağını öğrendiğine inanılan personel ikişer kişilik ekipler haline getirilir. Bu ekipler aşağıda esasları verilen şekilde Form 001'leri silinmez ve silinebilir kalemle doldurur. Örneğin bekâr evlenir, çocuk okur iş edinir. Bütün bu olguların kaybolmaması da gerekir. Kişi ölmüşse, doğmuşsa, evlenmişse, meslek değiştirmişse ya da göç etmişse bu bilgiler kaybolmamalıdır. O halde değişebilecek durumların üzeri çizilmeli — aslı okunabilmeli — ve yeni durum üzerine, olayın tarihi ile birlikte yazılmalıdır.

Form 001'in ön yüzünde (Ek 1) üstte ili, sağlık ocağının adı, muhtarlığı, sokağı, ev no. su silinebilir kalemle yazılmalıdır. Alta sırayla önce aile reisinin, sonra eşinin, sonra da o evde oturup aynı kaptan yemek yiyen herkesin soyadı, adı, baba adı, ana adı, doğum tarihi, cinsi, medenî hali, sakatlığı, öğrenim derecesi ve işi ya da mesleği kendileriyle ilgili kolona silinmez kalemle yazılmalıdır. Doğum tarihi yazılırken olanak ölçüsünde günü ve ayı da yazılmalıdır. İhtiyar kişiler doğum tarihini Rumî takvime göre söyleyebilirler. Bunu Form 001'in arka yüzündeki (Ek 2) en sağdaki çizelgeye göre düzeltebilirsiniz. «Medenî hali»nden amaç evli mi, boşanmış mı, bekâr mı, eş ölmüş mü kesin olarak ayırabilmektir. «İş, Mesleği» kolonunda o sırada yapmakta olduğu işi yazmak en geçerlisidir. «Doğum, Ölüm, Yer Değiştirme» kolonunda doğumlar için işaret koymanın anlamı yoktur, çünkü yeni doğanlar otomatik olarak en alt sıraya eklenecektir. Ölüm olduğunda ölenin üzerine baştan sona bir kırmızı çizgi çekmek, bu kolona olayı ve tarihini yazmak daha göze çarpcı olur. Yer değiştiren aile fertleri için aynı işlemi kurşun kalemle yapmalıyız, çünkü ileride dönebilir. «Kod» kolonlarına hiçbir şey yazılmamalıdır.

Form 001'in arka yüzünde (Ek 2) karelere silinebilir kalemle birer çarpı işareti koymak yeterlidir. Bu yüzdeki «E» harfleri evet, «H»

harfleri hayır anlamındadır. 4. satırdaki oda sayısı; mutfak, banyo, tuvalet, salon ve sofayı içermemektedir. 9. satırdaki yakıt konusu çok kişi tarafından anlaşılammaktadır. Burada o evde en çok hangi yakıt kullanılıyorsa o işaretlenmelidir. Sağlıklı helâ ve sağlıklı çöplük ve gübrelik; toprağı, yüzeyel ve yeraltı sularını kirletmemeli; vektör üremesine engel olmalı; insanın atıklarla temasını engellemelidir. 11. satırdaki «Fosseptikli helâ» çift çukurlu ve 2. çukurunun ucunda sızdırma alanı bulunan helâ anlamındadır. Gerek fosseptikli, gerek tek çukurlu helânın sağlıklı olup olmadığı belirtilmelidir. Her yıl değişebileceğı için dolduranın adı, soyadı, imzası silinebilir kalemle yazılmalıdır ki, saptanacak bir hatanın kime ait olduğunu anlayabilelim. Yalnız kartın ilk çıkarılış tarihi silinmez kalemle yazılmalıdır.

Tespitler devamlıdır. Yıl içindeki değişiklikler: ölüm, doğum, yer değiştirme, yeni gelme, evlenme, meslek değiştirme, çocukluktan okul dönemine geçme v.s. tüm personel — özellikle kendi bölgesini çalışma programı içinde düzenli bir şekilde gezen ve söz edilen durumları ve gebeleri Form 007'ye, yani T.C. SSYB Ebenin Çalışma Notları (Ek 3) na kaydeden ebe — tarafından aylık olarak saptanıp Form 001'e geçmelidir. Bu formlar her yıl Mayıs ve Haziran aylarında yerinde, genel bir denetimden geçirilmeli; işlenmeyen ya da atlanan bilgiler işlenmeli ve Form 001'ler Haziran sonunda sayıma hazırduruma getirilmelidir. Çünkü Haziran sonu, yılın ortasıdır ve hayati veriler için kullanılacak nüfus budur.

Form 001'lerle yapılan bu saptamalar, Haziran sou itibariyle, yıl ortası nüfusun yaş gruplarına, cinslere, lokalitelere dağıtıldığı Form 002'ye (Ek 4) çeteleme yoluyla geçirilir. Yalnız bu forma rakamları geçmeden önce 1-4 ve 5-6 yaş gruplarını teker teker yaşlara göre dağıtmakta yarar vardır. Çünkü 0, 1, 2, 3, 4, 5, 6 yaş grupları ana-çocuk sağlığı hizmetlerinde ayrı ayrı önem arzetmekte ve bu yaş nüfuslarını bilmek gerekmektedir.

Form 001'deki diğer bilgiler de, çeteleme yoluyla, toplumun yapısını tanıyabilmek için sayısal değerlere dönüştürülmelidir. Çünkü tıp bir pozitif bilim olduğu kadar bir sosyal bilimdir. Ayrıca sağlık eğitimi yapmak; sakatlıkları önlemek, sakatlara kendi kendilerine bir yaşam ve üretime katkı olanağı sağlamak; meslek hastalıklarını önlemek, varsa tedavi etmek... gibi eylemler sağlık ocaklarını olağan işleri arasındadır. «Sakatlık ve hastalık sonucu işsizlik; işsizlik sonucu yoksulluk; yoksulluk sonucu sakatlık ve hastalık» kısır döngüsünü kırmadan başarılı olamayacağımızı hekim olarak düşünmek zorundayız. Bu formun ön ve arka yüzlerindeki bilgilerden çaprazlama tablolar yapabilmek çevre sorunlarının hangi alanlarda, hangi lokalitelerde, hangi eğitim ve meslekten aile reislerinin ailelerini etkile-

diğini saptayarak; çözüm için nelere ağırlık vermemez gerektiğini görmemizi sağlar.

Form 003'de, Form 002'nin özeti vardır (Ek 5).

Nüfus tespitinin doğru yapıldığından emin olabilmek için :

1. Polikliniğe gelen kişilerden, o yörede 3 aydan daha uzun süre oturduğunu söyleyen kişiler içinden Form 001'i olmayan kişi çıkmamalıdır.

2. Nüfus tespitini kontrolle görevli doktor, sağlık memuru ve hemşirenin ev ziyaretlerinde saptadıkları nüfusların Form 001'lerde kayıtları bulunmalıdır.

3. Doğum, ölüm, evlenme gibi resmî belgeli işler Form 001'lere de geçer. Bu işlem sırasında yapılan kontrollarda kişilerin kaydı olmalıdır.

4. Bazen Çocuk İzleme Kartı (Form 006) çıkan, fakat Ev Halkı Tespit Fişi'nde (Form 001) kaydı olmayan kişiler bulunabilir. Aynı şekilde Gebe İzleme Fişi (Form 005) çıkan kadınlar da kontrol edilebilir.

5. Nüfus sayımında 0 yaş, 1-4 yaş gibi grupların genel nüfus içindeki yüzdesi hesaplanır. Ocağın da aynı şekilde yüzdesi bulunur ve yüzdeler karşılaştırılır. Fark varsa nedenleri araştırılır.

6. Yaş grubu bandlarında, herhangi bir yaş grubu nüfus alınır. Bir alt ve bir üst bant toplanıp ikiye bölünür ve aldığımız bant' -daki nüfusa göre yüzdelendir. Elde edilen yüzde, % 905-105 arasında ise yapılan tespit doğrudur. Aksi halde hatalıdır.

7. Temmuz ayı çalışma cetvellerinden :

a — Ocak Çalışma Cetvelinde (Form 023), gelecek aya devreden bebek sayısı, Form 002'deki 0 yaşa denk olmalıdır. Aynı eşitlik mahalle ve köyler için Ebe Aylık Çalışma Bildiri'lerindeki gelecek aya devreden bebek sayıları ile de sağlanmalıdır.

b — Ocak Ana-Çocuk Sağlığı Cetveli'ndeki 1-6 yaş grubu çocuk sayısı da Form 002 ve 003'deki sayılara eşit olmalıdır.

c — Ocak evlilik oranını biliyorsa, 15-44 fertil çağıdaki izleme fişi sayısına göre, genel nüfusta kadın sayısı bulunmalı ve Form 002'deki kadın sayısı ile karşılaştırılmalıdır.

8. Ocak hekimi her gün polikliniğe gelen bir ya da iki kişiden aile fertlerinin kayıtlarını almalı ve iş sonunda o ailenin Form 001'indeki kaydı ile karşılaştırmalıdır.

9. Aynı işi sağlık memuru ya da çevre sağlığı teknisyeni iş için gelen halktan bazıları için yapmalıdır. Bu iş rutin hale de getirilebilir.

Bütün bu işlemleri yaptıktan sonra, sağlam bir temel attığımızı göre, diğer hizmetlerimizi düzenleyip uygulayabiliriz. Onu da sonra-ki bölümlerde göreceğiz.

KAYNAKLAR

- 1 — T.C. SSBYB Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Uygulanan İstatistik Formları ile İlgili Açıklama, No. 355, Ankara, 1967.
- 2 — T.C. SSBYB Sağlık Hizmetlerinin Sosyalleştirildiği Bölgelerde Hizmetin Yürütülmesi Hakkında Yönerge, No. 154, Ankara, 1965.
- 3 — Topuzoğlu, I.: Çevre Sağlığı ve İş Sağlığı, Kitap I. H.Ü. Yayınları No: A-27, Ankara, 1979.

DOĞUM TARİHLERİ

Rumî	Milâdî
1341	1925
1335	1919
1330	1914
1325	1909
1320	1904
1315	1899
1310	1894
1305	1889
1300	1884
1290	1874
1285	1869
1280	1864
1275	1859
1270	1854

EV HALKININ MESKEN, SU, AYDINLANMA, ISINMA VE HELÂ DURUMU

1	Ev halkı oturduğu ev için kira veriyor mu ? E ☐ H ☐ Vay sa ayda kaç liradır ?
2	Oturulan konutun tipi : Ev ☐ Çadır ☐ Mağara ☐ Diğer ☐
3	Konutun yapısı : Taş ☐ Kerpîç ☐ Tuğla ☐ Anıp ☐ Beton ☐ Diğer ☐
4	Ev halkının oturduğu evde oda sayısı : Penceresiz oda sayısı :
5	Oturulan evde : Müstakil mutfak : Var ☐ Yok ☐ Yıkama yeri : Yok ☐ Gusulhane ☐ Banyo ☐ Diğer ☐
6	Ev halkının oturduğu evde su var mıdır ? E ☐ H ☐
7	Kullanılan ve içilen suyun çeşidi : İçme - Kullanma ☐ Kaynak ☐ Kuyu ☐ Sarnîç ☐ Dere, Çay, İrmak ☐ Deniz Göl ☐ Rezervuar Su havuzu ☐
8	Aydınlanma için kullanılan yakıt : Çıra, Mum, Yağ ☐ Gaz ☐ Elektrik ☐
9	Isınma için kullanılan yakıt : Odun ve odun kömürü ☐ Tezek ☐ Maden kömürü ☐ Gaz ☐ Kalorifer ☐ Elektrik ☐
10	Çöp ve gübrelik : Sıhhi ☐ Gayri sıhhi ☐
11	Kullanılan helâ : Kanalizasyona bağlı ☐ Fosseptikli ☐ Tek çukurlu ☐ Çukursuz ☐ Helâsiz ☐
12	Ocak hekimliğince : Islah edilen helâ :/...../ 19..... Yeni yaptırılan helâ :/...../ 19.....
13	Yaptırılan helâ kullanılıyor mu ? E ☐ H ☐
14	Ocak hekimliğince açtırılan pencere sayısı : Tarihi/...../ 19.....

Dolduranın Adı, Soyadı İmzası Tarihi/...../ 19.....

NÜFUSUN YAŞ GRUPLARINA DAĞILIMI

T.C.
Sağlık ve Sosyal Yardım Bakanlığı
İstatistik Genel Müdürlüğü

Yaş Grubu	Yaş										TOPLAM										
	0-4	5-6	7-9	10-14	15-19	20-24	25-29	30-34	35-39	40-44		45-49	50-54	55-59	60-64	65-69	70-74	75-79	80-84	85+	
1	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21
2																					
3																					
4																					
5																					
6																					
7																					
8																					
9																					
10																					
TOPLAM																					

ÖSYM - Sağlık Bakanlığı - Ocak Hekimliği Adli Soruları

T.C.
Sağlık ve Sosyal Yardım
Bakanlığı
Form No : 003

EV HALKI SAYISI VE NÜFUSUN YAŞ
GRUPLARINA DAĞILIMI

...../...../19.....

Sağlık Ocağı

Sıra No.	Muhtarlık	Ocağı uzaklık km.	Ev halkı sayısı	0	1-4	5-6	7-14	15-19	20-24	25-44	45-64	65 +	Toplam
	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13
1													
2													
3													
4													
5													
6													
7													
8													
9													
10													
11													
12													
13													
14													
15													
16													
17													
18													
19													
20													
21													
22													
23													
24													
25													
26													
27													
28													
29													
30													
TOPLAM													

DMCO. İst. Matbaası

Ocak Hekiminin Adı, Soyadı İmzası